

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

OSMANLI DÖNEMİ KADIN GİYİM KÜLTÜRÜ VE SOSYAL STATÜ

FEYZA NUR KURAN

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Sanat ve Tasarım
Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü

e-posta: feyzanur.kuran@nisantasi.edu.tr

ORCID 0009-0002-0244-3142

ÖZ

Bu çalışma, Osmanlı Dönemi kadın giyim kültürünü sosyal statü göstergesi bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Toplamların kültürel değerlerinin giyime yansımaları incelendiğinde, sosyal sınıflar ve statünün belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir. Toplumun katmanlara (alt, orta, üst) ayrılması, giyim tercihlerinde de farklılıkları doğurmuştur. Osmanlı Dönemi giyim kültüründe de sosyal tabakalaşmanın izlerine rastlamak mümkündür. Saray mensupları ile halkın giyim tarzları arasında farklar bulunmaktadır. Halkın kendi içinde meydana gelen giyim alternatifleri, dini, dilsel, sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlere bağlı olarak çeşitlenmektedir. Osmanlı Dönemi kadın giyim kültürüne ilişkin araştırmaların bir kısmı sosyal statünün giyime yansıdığını ileri sürerken, bazıları da bu dönemde statünün kıyafetle doğrudan ilişkilendirilemeyeceğini savunmaktadır. Bu çalışma, Osmanlı kadın giyim kültürünün sosyal statüyü yansıtan güçlü bir gösterge olduğunu ortaya koyarak, konuya ilişkin mevcut tartışmalara somut bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Osmanlı Dönemi kadın giyim kültürü sosyal olgular çerçevesinde incelenerek elde edilen bulgular doğrultusunda, dönemin giyim pratiklerinin toplumsal statü üzerindeki yansımalarına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışma, giyim kültürünün dönemin sosyal yapısına dair çözümleyici bir gösterge olarak okunabileceğini savunmaktadır. Araştırma nitel özellikler göstermektedir. Tarihsel belgeler, minyatürler, seyahatnameler ve kadın dergileri gibi görsel-yazılı kaynaklar üzerinden yürütülen literatür taraması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu yöntem, tarihsel bağlamda doğrudan gözlem mümkün olmadığından, fenomenolojik düşünce tarzı ile desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Dönemi kadın giyimi, Kadın giyimi, Osmanlı giyimi, Sosyal statü

WOMEN'S CLOTHING CULTURE AND SOCIAL STATUS IN THE OTTOMAN PERIOD

ABSTRACT

This study aims to examine the women's clothing culture of the Ottoman period as a significant indicator of social status. In many societies, clothing reflects cultural values, and social stratification influences clothing preferences. The Ottoman context reveals clear distinctions in dress between palace members and the general populace. Even within the broader public, clothing varied based on religious, linguistic, socio-cultural, and economic factors. While some scholars argue that social status was visibly reflected in clothing, others suggest that attire alone may not directly indicate social hierarchy. This study contributes to the ongoing debate by asserting that women's clothing functioned as a powerful marker of status during the Ottoman era. Employing a qualitative methodology, the research is based on a literature review of visual and written sources, including historical documents, miniatures, travelogues, and women's magazines. As direct observation is not possible, the study is supported by a phenomenological perspective within a historical framework.

Keywords: Ottoman Period womens wear, Womens clothing, Ottoman clothing, Social status

Geliş Tarihi/Received: 14.06.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 30.09.2025

Yayın Tarihi/Printed Date: 30.09.2025

Kaynak Gösterme: Kuran, F.N. (2025). "Osmanlı Dönemi Kadın Giyim Kültürü ve Sosyal Statü". *İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 1(1) 35-45.

GİRİŞ

Moda, toplumsal katmanlar arasında ayrışma dinamiği oluşturmaktadır (Barbarosoğlu, 2017). Bu dinamiklerin oluşumunda çeşitli sosyal faktörler rol oynamaktadır. Giyim tercihleri, çoğunlukla bölgesel iklim şartları ve ekonomik temelli geleneksel unsurlar doğrultusunda biçimlenmektedir (Tez, 2021). Giyim kültürünün bir uzantısı olan moda, tercihleri doğrultusunda bireyleri belli statülere dahil etmektedir. Giyilen kıyafetin rengi, kumaşı, ipi, deseni, kalıbı ve onu oluşturan diğer tüm etmenleri statüye dayalı ayrıma neden olmaktadır. “...insan; hayatını sürdürebilmek için -asgari de olsa- giyinmek zorundadır” (Mutaf, 2015). Giyinmek temel bir ihtiyaçtır. Dolayısıyla, asgari bir gereksinim olan giyinme edimi, yalnızca fizyolojik bir zorunluluk değil; aynı zamanda bireyin toplumsal konumunu belirleyen, statü göstergesi olarak işlev gören kültürel bir ifadedir.

Davis (1997), kıyafetin kendine has dili olduğundan ve bu dilin getirdiği kurallardan bahsetmektedir. Bu kurallar da topluma göre şekillenmektedir. Kurallarla şekillenen giyim tercihleri bir kültür oluşturur. “Kültürlerin oluşumunda üç temel unsur vardır: Coğrafi şartlar, insan faktörü ve toplum” (Ertürk, 2018). Bu üç faktör, giyim kültürünün de temellerini oluşturmaktadır. Modanın farklı lokasyonlarda farklı anlamlarının olması, çıkarım yapmayı ve simgeleri anlamlandırmayı zorlaştırmaktadır (Davis, 1997). Dolayısıyla, giyim kültürünü anlamlandırmak, yalnızca giysinin biçimine değil; onu şekillendiren toplumsal kurallara, kültürel bağlama ve çevresel koşullara bütüncül bir yaklaşımla bakmayı gerektirmektedir.

Giyimin, insan bedenini koruma; süslenme; kusur kapatma vb. işlevlerinin yanında bireyin toplumsal, siyasal, ekonomik ve mesleki statülerini gösterme eğilimi de vardır (Tezcan, 1983). “İlk insanların çeşitli dış etkenlerden korunmak amacıyla kullanmaya başladıkları giyim, toplu halde yaşamın getirdiği süslenme, örtünme ve sosyal farklılıklar doğrultusunda yeni işlevler kazanmıştır” (Ertürk, 2018). Yıldırım (2006), yaptığı çalışmada süslenmenin amaçları arasında toplum tarafından fark edilmek; başkalarından daha üstün olabilmek; başkalarını etkilemek; statüyü korumak ve yükseltmek gayelerini eklemiştir. Örtünme, süslenme, dikkat çekme gibi işlevleri olan giyim ve kıyafetle, bireyin sahip olduğu fikir yapısına dair ahlaki ve estetik anlayışına dayalı fikirlerini görmek de mümkündür (Barbarosoğlu, 2017). Bu fikirlerin beraberinde, statü göstergesi okumalarda, din, dil, ırk, gelir durumu, eğitim seviyesi hatta yaşanan yere dair çıkarım yapılabilir. Toplumun ekonomik ve sosyal gelişimi, kent yaşantısı, maddi kaynakları ve ulaşım kolaylıkları, modayı başlı başına bir vaka haline getirmektedir (Barbarosoğlu, 2017). Giyim kültürü ve giyim tercihleri, toplumun içinde bulunduğu durumu okumaya ve analiz etmeye yardımcı olmaktadır. Geleneksel işlevlerinin (korunma, örtünme, süslenme) ötesinde, giyim artık bireyin ekonomik, sosyal, kültürel ve hatta siyasal konumunu dışa vuran bir araç hâline gelmiştir. Bu yönüyle moda, bir ifade biçimi ve sosyal analiz nesnesi olarak işlev kazanmaktadır.

Osmanlı Döneminde tekstil alanında geliştirilen özgün ifade, göçebe Türk topluluklarının taşıdığı dokumacılık mirası ve Anadolu coğrafyasının sunduğu çeşitli ham madde imkânlarının birleşimiyle mümkün olmuştur (Tez, 2021). Osmanlı İmparatorluğu’nun dokuma sanatında özgün ve zengin bir üslup geliştirmesi, yalnızca göçebe Türk toplumlarının taşıdığı geleneksel dokumacılık bilgisinden ve Anadolu’nun doğal kaynak çeşitliliğinden değil, aynı zamanda imparatorluğun çokkültürlü yapısından da beslenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, farklı etnik ve kültürel grupları barındırması nedeniyle çok katmanlı ve zengin bir kültürel yapıya sahip olmuştur. “Osmanlı İmparatorluk Dönemi geçirdiği evrelere göre değişik kültürlerle daima etkileşim halinde olmuştur. Bir kültür ne kadar karmaşık ve gelişken olursa, geleneksel giyim tarzları da o ölçüde, estetik, hiyerarşik ve çeşitli olmaktadır” (Apak vd., 1997). Kozmopolit yapısı, giyim kültüründe de çeşitliliği sağlamıştır. Farklı etnik, dini ve kültürel grupların bir arada yaşadığı Osmanlı coğrafyası, dokuma üretiminde biçim, motif ve teknik çeşitliliğini artırarak sanatsal üretime dinamik bir zemin hazırlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun çokkültürlü yapısı ve bu yapının dokuma sanatına yansımaları, dönemin giyim kültürünü de doğrudan etkilemiştir. Farklı toplumsal, etnik ve dini gruplardan gelen dokuma teknikleri ve estetik anlayışlar, Osmanlı giyimini biçim, renk, desen ve kumaş zenginliği açısından çeşitlendirmiştir. Özellikle saray çevresinde yoğunlaşan lüks dokuma üretimi, toplumsal statü ve kimlik göstergesi olarak giyimde

kendini göstermiş; aynı zamanda halk kesimlerinde de yerel dokuma stillerinin kültürel bir ifade aracı olarak kullanıldığı görülmüştür.

1. Yöntem

Osmanlı Dönemi kadın kıyafetlerine odaklanan bu araştırma, literatür taraması ile tamamlanmıştır. Araştırmanın evreni Osmanlı Dönemi, örnekleme ise bu dönemdeki kadın giyimidir. Bu çalışma, tarihsel belgeler ve görsel-yazılı kaynaklar üzerinden, bireysel deneyimlere doğrudan erişimin mümkün olmadığı durumlarda anlam üretmeye odaklanan hermenötik fenomenolojik bir yaklaşımı benimsemektedir.

Fenomenoloji, 20. yüzyıl başlarında ortaya çıkan ve insan deneyimini anlamayı hedefleyen bir felsefi yaklaşım ve nitel araştırma yöntemidir. Bu yaklaşım, bireylerin belirli bir olguya dair algılarını, duygularını, bakış açılarını ve yaşantılarını ortaya koymayı amaçlar. Temelinde öznel deneyimlerin sistematik olarak incelenmesi yer alır. Böylece fenomenoloji, insanların bir fenomeni nasıl yaşadıklarını anlamlandırmaya çalışan, deneyimi merkeze alan bilimsel bir bakış açısı sunar (Tekindal ve Arsu, 2020). Fenomenoloji, gündelik yaşamda sıkça karşılaşılan ancak derinlemesine kavranmayan olgulara odaklanır. Bu yaklaşım, deneyim, algı ve durumların yüzeysel farkındalığın ötesinde incelenmesini sağlayarak, söz konusu olguların anlamını açığa çıkarmak için uygun bir araştırma zemini sunar (Tekindal ve Arsu, 2020).

Hermenötik fenomenoloji, insanın yaşantılarını yalnızca betimlemekle kalmayıp onları anlamlandırma ve yorumlama sürecine de odaklanan bir yaklaşımdır. Fenomenoloji deneyimin özünü incelerken, hermenötik bu deneyimlerin anlamını sürekli yeniden gözden geçirme, yorumlama ve açıklama çabasıdır. Bu yaklaşım, bireyin tecrübelerini kültürel ve tarihsel bağlamdan bağımsız düşünmez; aksine bu bağlamların deneyimlerin anlamını şekillendirdiğini kabul eder. Hermenötik fenomenoloji, olguların kendisinden çok onların taşıdığı anlamlara yönelir, dilin edebi ve estetik boyutunu da dikkate alarak deneyimlerin çok katmanlı yorumunu mümkün kılar (Ergün, 2018).

Araştırma kapsamında incelenen alınan grubun (Osmanlı Dönemi kadınlarının) giyim kültürünün sosyal bağlamda derinlemesine incelenmesi gerekliliği, çalışmaya fenomenolojik yaklaşımın bazı karakteristik özelliklerini kazandırmaktadır. Nitekim araştırma, bireysel deneyimlere doğrudan erişim yerine, tarihsel ve kültürel veriler aracılığıyla bu deneyimlerin sosyal yapı içindeki yansımalarını anlamaya yönelmiştir. Bu çerçevede çalışma, fenomenolojik düşünme biçimiyle örtüşen bir kavramsal yaklaşıma dayanmaktadır.

2. Sosyal Statü

Toplumsal sınıflar sosyal statünün bir uzantısıdır ve kendisini günlük yaşam içerisinde göstermektedir. Giyim de günlük yaşamın bir parçasıdır. Giyim kültürü üzerinden toplumsal okumalar yapmak mümkündür. Göçebe toplumların hareket olanakları nedeniyle ergonomik giysi tercih etmeleri; yerleşik tarım toplumlarının, pamuk gibi kendi ürettikleri hammaddeleri kıyafetlerinde kullanmaları; sanayileşmiş toplumların ise seri üretime dayalı hızlı moda anlayışını benimsemeleri gibi örnekler, giyim kültürünün toplumların sosyal, ekonomik ve kültürel dinamiklerinin belirgin bir yansıması olduğunu ortaya koymakta aynı zamanda giyim kültürünün yalnızca bireysel bir tercih değil, aynı zamanda toplumsal yapının doğrudan bir yansıması olduğunu göstermektedir.

Osmanlı Döneminde, “dilenciler, çingeneler, uşaklar, işçiler, seyyar satıcılar, çeşitli meslekler (köşekler, sazende, hanende, berberler), köylüler, göçebeler, mühtediler, azınlıklar, esir ve köleler” halkı oluşturmaktadırlar (Barbarosoğlu, 2017). Saray hanesi mensupları da söz konusu dönemin toplumsal yapısında halkı oluşturan gruplardan biri olarak değerlendirilmektedir. Apak (1997), Osmanlı’nın kültürel zenginliğini saray ve halk olarak iki temele dayandırmıştır. Araştırma kapsamınca, saray kadınlarının giyim kültürüne bakıldığı gibi saray dışında kalan kadınların da giyimleri araştırılmıştır.

Osmanlı toplumsal yapısında hem gelir düzeyine hem de toplumsal statüye dayalı ayrı hiyerarşik yapılar mevcut olmuştur. Bu sistemde, bireylerin dinî kimlikleri statü belirleyicisi olarak öne çıkmış; bu nedenle, ekonomik olarak güçlü bir gayrimüslim, sosyal açıdan yoksul bir Müslüman Türk'ten daha alt bir konumda değerlendirilmiştir (Barbarosoğlu, 2017). Osmanlı Dönemi giyim kültüründe oluşan statü farkı gelir düzeyiyle alakalı değil, dini ve ideolojik yapıyla alakalıdır.

3. Giyim Kültürünü Etkileyen Faktörler

Osmanlı Döneminin multikültürel yapısından dolayı farklı dine mensup insanlar bir arada yaşamışlardır ancak her bir topluluğun kendine özgü kılık-kıyafet seçimleri bulunmaktadır. Çoklu kültürün bir sonucu olarak farklı dini inançların olması toplumu etkilemiştir. Fertlerin giyim tercihleri, dünya görüşlerini yansıtan birer araçtır (Özer, 2014). Giyim tarzlarını, kılık-kıyafet kültürlerini incelemek, toplumların dini görüşleri, fikri yapıları, ideolojik tutumları hakkında bilgi edinmeye olanak tanımaktadır.

İnanç etkeninin dışında, yerleşim yerlerinin de giyim kültüründe farklılaşmaya neden olmuştur. “Evliya Çelebi Kasımpaşa halkını üç gruba ayırır ve bunların Cezayir elbisesi giyip baldır bacak açık gezdiklerini söyler. Üsküdar halkının kıyafetinde ise kapama, huma ve karaçay'ı anıyor. Tophaneliler ise tüccar oldukları için kara elbiseler giymektedirler” (Barbarosoğlu, 2017). Aynı zamanda, Barbarosoğlu'nun aktardığına göre, Evliya Çelebi Trabzon'u anlatırken, toplumu yedi farklı sınıfa ayırmıştır: “Şehir sakinleri eskiden beri yedi sınıfa ayrılmıştır. Birincisi yüce ve güçlü Osman Hamdi Beyler ve Osman Hamdi Beyzâdelerdir ki, samur astarlı görkemli harmaniyeler giyerler. İkincisi ulemâ ve din adamlarıdır ki, durumlarına uygun giyinirler ve bağışlarla yaşarlar. Üçüncüsü deniz ve kara yoluyla Ozakof'la Kazakistan, Hingrelia, Çerkezistan, Abaza ve Kırım'la ticaret yapan tüccarlardır. Kumaştan feraceler (genellikle çuhadan yapılan yakası dik, kolları bol geniş üstlük) ve kontoş denilen dolamalar (cübbemsi bol ceket) giyerler. Beşincisi Karadenizli kayıkçılardır... Altıncısı bağcılardır... Yedincisi balıkçılarıdır ki, binlerce kişi bu adla anılır.” (Barbarosoğlu, 2017). Dolayısıyla, Osmanlı'da giyim kültürü yalnızca dini ya da ekonomik değil; mekânsal, toplumsal ve mesleki aidiyetler bağlamında da farklılaşan çok katmanlı bir yapı sergilemektedir.

Osmanlı Döneminde giyim-kuşamın, devlet otoritesi tarafından düzenlendiği ve belirli kurallar çerçevesinde denetim altında tutulduğu bilinmektedir (Ertürk, 2018). 16. yüzyıldan Tanzimat'a kadar olan dönem “kapalı devir” olarak isimlendirilmiştir. Çıkarılan emirlerde, şariat ve ahlak adına kadınların kapanması istenmiştir. Bu emirlerle birlikte kadınların giydikleri feracelerin yakalarına, nakışlarına, yaşmakların biçimlerine, kumaşların kalınlık ve inceliğine devlet karar vermiştir (Apak ve ark., 1997). “16. yüzyıldan Tanzimat devrine kadar feracelerin yakaları, nakışları, yaşmakları biçimleri, kumaşların kalınlığı, inceliği sürekli devlet tarafından düzenlenmiştir” (Ertürk, 2018) ve kimin ne zaman hangi kürkü giyeceğine karar veren Sultandır (Ertürk, 2018) Bursa'da 16. yy belediye kanunlarında, erkek ve kadınların kullandığı feracenin ölçü ve imaline yönelik kuralların getirildiği yazmaktadır (Çelik, 2021). “Devlet zaman zaman bu kıyafetlerle ilgili olarak -özellikle de gayrimüslim teb'a'ya yönelik- hatırlatıcı ve uyarıcı emirler yayınlamıştır” (Mutaf, 2015). Osmanlı padişahları, farklı dönemlerde yayımladıkları fermanlarla gayrimüslim tebaanın kıyafetlerine yönelik çeşitli düzenlemelerde bulunmuşlardır. Bu kapsamda, 1568 yılında II. Selim, 1577'de III. Murat ve 1630'da IV. Murat tarafından bu konuda fermanlar çıkarılmıştır. Özellikle 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu tür düzenlemelerde belirgin bir artış gözlemlenmiştir. Nihayetinde, 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile gayrimüslimlerin kıyafet konusundaki sınırlamaları kaldırılmış ve Müslüman tebaa ile eşit haklara sahip olmaları yönünde önemli bir adım atılmıştır (Tez, 2021). 1725 yılında çıkan ferman ilk moda yasağı olarak değerlendirilmektedir. Bu fermanla kadınların parlak ferace giymeleri yasaklanmıştır (Barbarosoğlu, 2017). Bu konuda getirilen yasaklara bir başka örnek olarak: II. Mahmut'un 1819 yılında çıkardığı fermana göre, Müslüman kadınların giydikleri feracelere renk kısıtlaması getirmiştir (Barbarosoğlu, 2017). Devletin bu politikalarına yönelik Osman Hamdi Beyi Özer, 2014 yılında yayınlanan çalışmasında şunları kaleme almıştır “...modayı takip eden müslüman kadınların çarşaf şekillerini değiştirmelerine izin verilmemesi

hususunda Osman Hamdi Beyannameler yayınlanmıştı” (Özer, 2014). Bu bilgiye ek olarak, II. Selim döneminde, Müslüman olmayan halkın feracelerinin kül rengi olup, karaca çuhadan yapılması gerektiğine dair bir ferman çıkarılmıştır. Bu fermanla, feracelerin kumaşından astarına, astarından dikişine kadar yasaklar tasvir edilmiştir (Ercan, 1990).

Giyim kültürünü etkileyen bir diğer faktör ise Batı ve Batı’dakini elde etme arzusuyla alakalıdır. Osmanlı’da Batılılaşma hareketleriyle birlikte, özellikle Fransız kültürü, giyim-kuşam modasında görülmeye başlanır. Mecmualardaki Avrupa tarzı çizimler, Fransız kıyafet modelleri Osmanlı Döneminde kadınlara ilham olmuştur (Özer, 2014). “İstanbul kadınlarının Tanzimat sürecinde ve özellikle 19. Yüzyılın sonunda hak arama mücadelelerinin dışavurum biçimlerinden en önemlisi, kılık kıyafet alanında Batılılaşma istekleriydi. Bu durumu tetikleyen moda anlayışı ise saraya mensup kadınlardan başlayarak dalga dalga alt kesimlere doğru yayılmaktaydı” (Özer, 2014). Osmanlı kadınları, iade ettikleri ziyaretlerinde, hiçbir erkeğin odaya giremeyeceğinden emin olduğunda örtülerini açmaktadırlar. “Paris ya da Viyana elçiliklerindeki akrabaları tarafından yollanan pahalı Paris kıyafetleri ortaya çıkardı” (Altındal, 1994). Osmanlı Dönemi kadın giyiminde Batı’nın takip edildiği bilinmektedir. Kadınlar Avrupa modasını gösteren mecmuaları takip etmiş ve beğendikleri modelleri Osman Hamdi Beyoğlu’nda bulunan terzilere diktirmişlerdir (Özer, 2014). Dönemin basılı yayın organlarından olan mecmualar özellikle yurt dışında kabul görmüş modayı, kültürü, sanatı gecikmeli olarak aktarmıştır. “Osmanlı kadın dergileri zaman içinde müstakil olarak da yayımlanmaya başlamıştır. Dergilerin içerikleri ana hatlarıyla; ev işleri, çocuk sağlığı ve terbiyesi, pasta ve yemek tarifleri, moda, dikiş, nakış...” (Kılıç, 2020). Osmanlı Döneminde kadınlar evlenmeden önce dikiş dikmesini öğrenmişlerdir (Dilek ve Can, 1997). Dergiler, moda, dikiş ve nakışa yönelik içerikleriyle giyim kültürüne yön vermiştir. Modanın transferi mecmualar sayesinde gerçekleşmiştir. Musavver Hâle, modanın transfer edilişi konusunda en önemli dergi isimlerden biridir (Özer, 2014). “Musavver Hâle’nin moda başlığı altında kullanılan görseller de yoğunluktadır. Kadın kostümleri, sonbahar moda kıyafetleri ve el işlemeleri gibi görsellerin çoğunlukta olması derginin atmosferini bir anda değiştirmekte ona bir magazin dergisi görünümü vermektedir” (Vardar, 2020). Batı’dan aktarılan dolayısıyla, kadın giyiminde Batı yansımaları ve özellikle Fransız esintilerini görmek mümkündür. Çeşitli kaynaklarda kadınların dış giyimlerinde çarşaf giyildiği de belirtilmektedir. Özer (2014), yaptığı çalışmada Osmanlı Döneminde kadınların çarşaf giymesini dolaylı olarak Batı modasına bağlamaktadır. Mecmualar ya da ikinci kişiler aracılığıyla aktarmalı olarak öğrenilen, transfer edilmiş Batı modasındaki kabarık kollar feracenin içinde ergonomik imkanlar sunmadığı için, kadınlar bu problemi iki parçalı çarşaf giyerek çözmüşlerdir. Çarşaf ile birlikte kullanılan yüzü örten peçe ise Avrupa’da şapkaların bir aksesuarı olan tüllerin Osmanlı dönemindeki kadınların giyimine yansımasıdır. Batı modasının takip edilmesinden kaynaklı, var olan giyim tarzıyla birlikte elverişli olmamasından dolayı tercih edilen çarşaf, zamanla biçim değiştirmiş ve yerini etek ile pelerine bırakmıştır (Özer, 2014). Bu bilgilere ek olarak, Altındal’ın (1994) çalışmada belirttiği “Fatih dönemine kadar kadınların yüzü kapalı değildir” bilgisini eklemek gerekmektedir. “...kadın kıyafeti, 19. yüzyılda yönetim ve siyasi yaşamda Batı’nın örnek alınmasıyla beraber değişiklik göstermiştir. Osmanlı kadınları, Batılı kadınların giyim kuşamlarını kendilerine örnek almış, onlar gibi bir hayat tarzı ve giyim kuşam zevki benimsemişlerdir” (Atalay, 2021).

Giyimin temel ögesi olan kumaşlar da çıkarım yaparken yardımcı olmaktadır. “Zengin ve fakir kadınlar arasında da kumaşın kalitesi dışında, model ve giyim çeşidi değişikliği söz konusu değildir (Apak vd., 1997). Kumaş dışında giyim, kişilerin sosyal statülerini gösteren bir olgu olmamıştır (Özer, 2014). “...saray/Enderun nakkaşları zamanın saray beğenisine göre, resim ve desenleri oluşturmuşlardır. Altın, gümüş ve ipek gibi değerli dokuma malzemeler keşanelere veya tüccarlara ısmarlanmıştır. Keten, yün, pamuk ve iplikler saray ile anlaşmalı aşiretlerden alınmıştır” (Apak vd., 1997). Selçuklu Döneminden kalan dokuma teknikleri, Osmanlı Dönemindeki dokumacılığın temelini oluşturmuştur (Ertürk, 2018). Apak ve arkadaşları 1997’de yaptıkları çalışmada Osmanlı’da kumaşları dokundukları çevreye göre dört gruba ayırmıştır: Ev Dokumaları; Çarşı Dokumaları; Saray Kumaşları; Taklit Kürk Kumaşlar (Apak ve ark., 1997). Nilay Ertürk ise 2018’de yaptığı çalışmada Osmanlı’da dokunan ve kullanılan kumaşları şöyle gruplandırmıştır: Ev Dokumaları; Ticari Dokumalar; Saray Dokumaları; Taklit

Dokumaları. Bir kaynakta çarşı olarak isimlendirilen dokuma grubu diğer kaynakta ticari olarak belirtilmiştir. Çarşının bir ticaret merkezi olmasından ötürü, isimlendirmelerde anlamsal farklılık görülmemektedir. Bu sınıflandırmadan anlaşılacağı üzere, ev; çarşı; saray yani insanların sosyal yaşam alanları kumaşları, dolayısıyla kıyafetleri etkilemektedir. Bunun yanı sıra, aynı çalışma kumaşlara verilen isimlerden bahsetmektedir. Dokunduğu memleketin ismiyle (Bursa kadifesi, Üsküdar çatması, Ankara sofusu...), bir başka yer ismiyle (Abayı kumaşlardan Antalya türü, sevailerden Konya türü...) ya da şahıs isimleriyle (Selimiye, Mecidiye, Hasan Osman Hamdi Bey keyfiyesi...) kumaşlara verilen isimler özelleştirilmiştir. “İmparatorluğun muhtelif şehirleri, kendilerine göre, değişik dokumalarıyla ün yapmışlardır (Ertürk, 2018). Türklerin çok kullandığı ipek kumaş, Bursa’da dokunmuştur; Avrupa’da “brocart”, Osmanlı’da “selimiye” ismiyle bilinen kumaş; çatkı; Venedik’ten ithal edilen yünlü kumaş; kadife; saten de Osmanlı Döneminde kullanılan kumaşlardır (Evren ve Can, 1997).

Kumaş kadar önemli olan bir diğer yapı ise renktir. Osmanlı Döneminde, çağın teknolojik getirilerinden ötürü kıyafet ve giyimde kullanılan renklerin kısıtlı olduğu bilinmektedir. Genellikle mavi, kırmızı, yeşil, sarı ve krem renkleri görülmektedir. “Türk kırmızısı” olarak isimlendirilen boya, kök boya kullanılarak elde edilen, Orta Asya’dan Hindistan’a ve oradan da Türkiye’ye gelen bir renktir. Aynı zamanda yapıldığı yerin ismini de almıştır; Edirne kırmızısı olarak da bilinmektedir. Kırmızı en yaygın kullanılan renk iken, kırmızıya uyum sağladığı düşünüldüğü için yeşil rengin de yaygın kullanımı söz konusudur. Mavi ise, kırmızı ve yeşilden sonra en çok kullanılan renktir. Tekstilde kullanılan bu renklerin yanı sıra, rengi ön plana çıkararak vurgulamak için sim, sırma ya da siyah ipekten yardım alınmıştır. (Apak vd., 1997). “En çok kullanılan ve sevilen renk, güvezi denilen koyu kırmızıdır. Daha çok zeminde kullanılan bu renk mavi, krem, yeşil, siyah renklerle uyum içinde dokunmuştur (Ertürk, 2018). Kullanılan renklerin dışında, kullanılmayan renklerden de bahsetmek gerekmektedir. Roma İmparatorunun elçisi Ogier Chiselin de Busbecq, Osmanlı’nın siyah ve mor rengi uğurlu bulmadığına dair batıl inancından bahsetmiş; bu renklerin sadece kayıp ya da felaket durumlarında giyildiklerini aktarmıştır (Ertürk, 2018).

Sosyalleşmek ve sosyal ortamlarda bulunmak da giyim kültürünü etkileyen ölçütlerden birisidir. “Kadınların mesire yerlerinde daha çok görünüyormuş olması giysileri çeşitlendirip renklendirmiştir” (Ertürk, 2018). Osmanlı Döneminin kozmopolit yapısı nedeniyle farklı kültürler bir arada yaşamıştır. Mesire alanlarında ya da toplumun sosyalleşebildiği kamusal alanlarda birbirleri ile iletişim içerisinde olan kadınları, görerek, konuşarak birbirlerinden etkilenmişlerdir. Bu etkileşim ile var olan moda güncelliğini korurken, yeni moda da kabul görmüştür. Varlıklı aileler ve orta düzeydeki ailelerin Pazar alışverişini yardımcıları ya da evdeki erkekler yapmışlardır: Kadınların pazar alışverişine gitmeleri ayıplanmıştır. Kadınların, pazar alışverişi dışında kalan ihtiyaçlarını ise evlere gelen bohçacılar karşılamıştır. Alt sınıf olarak gruplandırılan kadınlar alışverişlerini pazardan yapmışlardır (Altındal, 1994). 1842-1844 yıllarında Kahire’de yaşamış olan Sophia Lane-Poole, orta sınıftaki Osmanlı kadınlarının babalarının ve kocalarının, kadınların alışverişe gitmelerine izin vermediklerini bu nedenle kadın satıcıların, kadınların hanelerine gittiklerinden bahsetmiştir (Akman, 2011). Aktarılan bu bilgilerden, statü ve sınıf etiketlerinin, kadınların günlük yaşamda sosyalleşmelerinde engel ya da aracı oldukları görülmektedir. Toplumun alt kesimindeki kadınlar daha rahat sosyal alanlarda bulunabiliyorken, toplumun üst kesimindeki kadınlar belli kısıtlamalara maruz bırakılmışlardır ancak ihtiyaçlarını karşılamada alternatif yollarını da bulmuşlardır. Toplumun alt ve üst kesimlerinde yer alan kadınların günlük yaşam içindeki hareketlilik düzeyleri ve sosyal rolleri arasındaki farklılıklar, giyim kültürlerine de yansımış; böylece sınıfsal konum, kadınların kıyafet tercihlerini dolaylı biçimde şekillendiren bir unsur hâline gelmiştir.

4. Kadın Giyimi

Osmanlı Döneminin kozmopolit yapısı nedeniyle, Müslüman, gayrimüslim, saraylı, köylü ve şehirli heterojen şekilde topluma dağılmışlardır. Bu nedenle homojen bir sınıflandırma yaparak Osmanlı kadını standart olarak anlatmak mümkün değildir (Altındal, 1994). Farklı etnik, dini, coğrafi ve sınıfsal aidiyetlerin bir arada bulunduğu Osmanlı sosyal yapısı, kadın

kimliğinin de çeşitlenmesine neden olmuştur. Bu çalışma, söz konusu çeşitliliği göz önünde bulundurarak Osmanlı Dönemi kadınlarının giyim kültürünü tekil bir örnek üzerinden değil; sınıfsal, mekânsal ve sosyo-kültürel bağlamlar çerçevesinde çözümlemeyi hedeflemektedir.

Osmanlı toplumunda giyim tarzı, bireylerin ait olduğu sosyal sınıfa göre belirgin farklılıklar göstermiştir. Alt sınıfa mensup bireyler, gömlek, mintan, zıbın, don veya şalvar giymiş, üzerine entari ve kuşak eklemişlerdir. Orta sınıf bireyler cübbe veya hırka gibi daha gösterişli giysiler tercih etmişlerdir. Üst sınıf mensupları işlemeli ve kürklü kaftanlarla statülerini yansıtmışlardır (Barbarosoğlu, 2017). Bu sınıfsal farklılaşma, kadın giyimi özelinde daha incelikli bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Barbarosoğlu (2017), “Osmanlı kadın giyiminde orta tabaka ile üst tabaka arasında farklı üslup taşıyan bir giyim anlayışına rastlanmaz” diyerek, kadınların giyimleriyle statülerini aksesuarlar aracılığıyla gösterdiklerini eklemiştir. Osmanlı Dönemi kadınlarının giyimleri tamamlayıcı unsurlar aracılığıyla sosyal aidiyetlerini ifade eden önemli bir temsil aracına dönüşmüştür. Davis (2006), giysilerde ufak tefek farklılıkların dışında alışlagelmiş giyimin ortak olduğunu yazarak benzer bir bilgi aktarmıştır ancak Evren ve Can (1997), Osmanlı Dönemindeki giyim kültürünün, kişinin toplumdaki konumunu simgelediğini, kumaş cinsi, rengi ve biçiminin kişinin ait olduğu sosyal sınıfı yansıttığını belirtmiştir. Bu bağlamda, Osmanlı kadın giyiminde biçimsel benzerlikler bulunsa da, kumaş kalitesi, renk seçimi ve aksesuar kullanımı gibi detaylar, bireylerin toplumsal statüsünü ifade eden ayrıştırıcı göstergeler olarak öne çıkmaktadır.

Osmanlı Dönemindeki kadınlar, saray mensubu ve saray dışındaki halk olarak ikiye ayrılmaktadır. Kaynakların kimisi bu iki grup arasında giyime sayılı statü farkı olduğunu belirtirken diğer araştırmacılar da Osmanlı Döneminde sınıf farklılıkları ve sosyal statünün kıyafetler üzerinden okunamayacağını ifade etmektedirler. Saraydaki kadınlar ve saray dışında kalan kadınlar ayrımı gibi bir diğer ana ayrım ise ev giyimi ve sokak giyimidir; “...eski Türk kadınlarının asıl yaşamı ev içinde geçtiği için ev içi giysileri daha zengindir” (Tezcan, 1983). Dolayısıyla, Osmanlı Dönemi kadın giyimine yönelik değerlendirmelerde yalnızca bireysel ya da grup temelli ayrımlar değil aynı zamanda mekânsal bağlam da önemlidir.

Osmanlı Dönemindeki Türk kadınların giyim kültüründe kullandıkları başlıca parçalar entari, şalvar, içlik, etek ve cekettir. 16. yy’da kadınlar ev içerisinde uzun elbiseler, iç göynekler, şalvarlar ve hotoz; 17. yy’da basit iç elbiseler, göynekler, ipek, kadife, saten kumaştan üst giyim parçaları, zenginler için brokar elbiseler, süslemeli kuşaklar; 18. yy’da saten ya da brokar iç elbiseler, işlemeli kuşaklar, bürümcük gömlekler, şalvarlar; 19. yy’da düşük ve uzun kollu ya da diba, damıska, canfes gibi ipekli kumaşlarla yapılmış ipek elbiseler, kuşaklar, drapeli şalvarlar, ipek gömlekler giymişlerdir (Apak vd., 1997). Davis (2006), Osmanlı kadınlarının giyimini dört ana başlıkta incelemiştir: üst giyim (cepken, çarşaf, dizlik veya don, entari, ferace, gecelik entarisi, gömlek, hırka, kaftan, libade, maşlah, salta, şal, şalvar, yeldirme, yelek); baş giyimi (başlık, başörtüsü, fes, hotoz, namaz bezi, peçe, takke, tarpuş, tepelik, yaşmak, yemeni); ayak giyimi (çedik pabuç, çizme, çorap, mest, nalın, pabuç, şıpıdık, terlik) ve aksesuarlar (ben, çamaşır, kemer, kına, korse, kürk, kuşak, oya, rastık, sırma, sorguç, şemsiye, uçkur, yazma). Ertürk (2018), Orta Asya’nın giyim-kuşamındaki başlıca öğelerin şalvar, çakşır, entari, üçetek, çizme olduğunu ifade etmiştir. Bu bilgiyle birlikte, Osmanlı Döneminde de görülen bu giysilerin zamanla ve kültürle aktarıldığı görülmektedir.

İngiltere Sefiresi Lady Montagu, 1716-1718 yıllarında yazdığı Şark Mektupları’nda Osmanlı kadınlarının giyimlerini tasvir etmiştir. Bu tasvirlerle göre, Hafize Sultan, kaftanlardan daha uzun ve yukarı doğru sıvanan gömlek, baklava şeklinde elmas düğmelerle iliklenen iç gömlek, geniş bir kemer, serpuş giymiştir. Kethüda bir kadın, kenarları beyaz simle süslenmiş, sırmalı bir elbise, gümüş renk ince tül den bir gömlek, yeşil renk bir şalvar ve saçlarını örten bir örtü giymiştir.

Sokak giyiminde ferace, çarşaf, yeldirme ve meşlah dış giyimi oluşturmaktadır. Kadın giyiminde en önemli özelliklerden bir tanesi ise, erkek giyimi ile aynı isimleri taşıyan parçalar (şalvar, gömlek, hırka, kaftan, entari, ferace) giymeleridir (Apak vd., 1997). 16. yy’da kadınlar sokak giyiminde ayağa kadar uzun, önden düğmeli, yakalar kapalı kıyafetler, yeldirme ve ferace, hotoz üstüne yaşmak; 17. yy’da ferace ve kürkleri; 18. yy’da feraceler giymişlerdir (Apak vd., 1997). Osman Hamdi Bey ve Marie De Launay tarafından kaleme alınan Türk halk giysilerini inceleyen

eserde, Osmanlı kadınlarının dış giyimi hakkında şunlar yazmaktadır: “Görenek ve töreler Türk kadınları sokağa çıktığında, evlerinde bu kadar büyük bir maharetle sergiledikleri bütün bu zenginliklerin, onları baştan ayağa kadar gizleyen bir örtünün altında tamamıyla kaybolmasını ister; sadece gözler dışarıda kalır” (Osman Hamdi Bey ve Launay, 1999). Bu dönemde kadınların dış giyimde sıklıkla kullandıkları feraceler. 19. yüzyılın ilerleyen dönemlerinde form değiştirmiş, eteklerinin ön kısımları yuvarlak kesilmiş; tek düğme kullanılmış; yakalar süslenmiştir (Özer, 2014). “Feraceleri gayet ağır kumaşlardan, göğüs kısmı ve kolları kapalı yapılmıştır. Şalvar kumaşı geniş atlas veya sevai kumaştır” (Apak vd., 1997). Fransız gezgin Jean Thevenot, seyahatnamesinde (1655), Osmanlı kadınlarını betimlerken, ayaklara kadar uzun feracelerinden, erkeklerinkine benzer ayakkabılarından, başlarına taktıkları yaldızlı başlıktan, gözlere kadar inerek alınlarını örten çarşaftan, peçeden, eldiven görevi görerek elleri örten gömlek ve ceketlerden bahsetmektedir (Ertürk, 2018).

Saray dışında kadın giyimi genel olarak benzerlik gösterirken, sarayın içinde durum dışarıdaki gibi değildir. Sarayın içindeki kadınlardan padişahın gözdesi olan ikballer kendi içinde dört kідeme ayrılmıştır. Apak ve ark. yaptıkları çalışmada baş ikbalin giyimine dair bilgi vermişlerdir, ikballerin kendi içlerinde hiyerarşisine göre kıyafetlerinin renklerinin değişiklik gösterebileceği anlaşılmaktadır (Apak vd., 1997). Saray içindeki kadınlardan Valide Sultan’ın harem içinde başına hotoz giydiği, başını örttüğü; harem dışına çıktığında ise yaşmak ve ferace giydiği kaynaklarda geçmektedir. Valide Sultandan sonra sarayda ikinci sırada gelen Kadın Efendiler, simsiye kumaştan ya da altın sırma işlemeli sevai kumaştan, kürklü (omuz, sırt ve yakaları) elbiseler giymişlerdir. Kafalarına, bir kısmında tüylü tepelik bulunan, değerli taşlar ve çiçeklerle bezenen hotozlar takmışlardır. Haseki Sultan üstüne altın işlemeleri olan kepenek, içine yakalı elbise, şalvar giymiş ve yemeni takmıştır. “Gedikli kadınlar; omuzları kürklü, kolsuz kaftan, şalvar ve yemeni giymişlerdir”. Haremdeki kadınların, lahur şalından, canfes kumaştan astarı olan boy hırkaları; ipekten yapılmış bel şalları; kışın kullanılan ve yaşmak üzerine örtülen acem şalları; samur, vaşak, kakum, feyyüm gibi hayvanlardan yapılan kürkler de giymişlerdir (Apak vd., 1997).

Sarayın içindeki kadınlardan kalfalar, sevai elbise, şalvar ve yemeni, yuvarlak tepeli başlık; kadın kızlar ağası, yakasında ve kol ağzında kürk olan, kolları kısa kepenek, şalvar, yemeni, tepelik; padişahın kişisel hizmetinde bulunan oda ismi verilen görevli kadınlar, yakası kürklü, kutnu kumaşından, üst bedeninde büzgüleri belinde kuşağı olan elbise, elbisenin içinden canfes kumaştan eteklik, şalvar ve bindallı; büyük oda ismi verilen kadınlar şalvar, elbise, lahur şalı (bazen yaşmak ve ferace görevi görmüştür), bağtak isimli başlık ve harem dışında çarşaf ya da meşlah; baş ikbal, kaftan, elbise, şalvar, yemeni, kürk, hotoz, hilali gömlek; harem dairesi hademesi, elbise, eteklik, şalvar, yemeni, beline boncuk, başına bağtak; çırağanlar, işlemeli elbise, fermayış, kaftan, şalvar, yemeni, hotoz; kadın sultanın oda lalası, bol elbise, şalvar, yemeni, kepenek, hotoz; gözdeleler, işlemeli elbise, sırmalı terlikler, geniş feraceler, yaşmak ve ferace; çerkes halayık, önü büzgülü elbise, fermayış kuşak, kolları kısa kaftan, şalvar, yemeni, başlık; saraylılar, göynek, şalvar, kolu kısa kaftan, kuşak, yemeni; işlemeli libade elbise, şalvar, yemeni, hotoz, çarşaf ve peçe (saray dışında); rakkase (saray çengisi) ise kısa libade elbise, kemer, kuşak, geniş etekler ve başörtüsü giymişlerdir (Apak vd., 1997).

Saray kadınlarının sokak giyimlerine bakıldığında, yanlarında cepleri bulunan, önünde düğmeleri olan, uzun etekli yeldirme giydikleri görülmektedir. Gelir düzeyi üst sınıf olan kadınların başlarındaki örtülerin süslemeleri daha ayrıntılı ve incelikli işlenmiş, başörtülerin kenarlarında ince altın kullanılmış, bazen topuklara kadar inen uzunlukta pelerin gibi yapılmıştır (Apak vd., 1997). Saraydaki kadınlar ile saray dışındaki kadınların dış giyimleri, ev ve saray içi giyime kıyasla daha çok benzemektedir. Her iki grup da uzun dış kıyafetlerle vücudunu, çeşitli öğelerle saçlarını örtmüşlerdir.

Sokakta, Müslüman ve gayrimüslim kadınların ayırt edilebilmesi için ferace ve ayakkabılarını statülerini belirleyici renklerde giymeleri öngörülmüştür. Ancak, Apak vd. (1997), müslüman kadınlarla, gayrimüslim kadınların giyimi arasında fazla bir fark olmadığı gibi zengin ve fakir kadınlar arasında da kumaşın kalitesi dışında, model ve giyim çeşidinde de değişikliğin söz konusu olmadığını da belirtmişlerdir.

Müslüman kadınlar sokakta sarı ‘çedik’ pabuç, gayrimüslimler ise siyah ve koyu renklerde pabuç giymek zorunda bırakılmışlardır” (Apak vd., 1997). Mengup ismi verilen ayakkabılar giymişlerdir (Apak vd., 1997). “Form açısından, saraydaki ayakkabılar halkın kullandığı ayakkabı modellerine benzemektedir. Ancak ayakkabılarda kullanılan malzemeler ve süsler daha değerli deriden ve kumaşlardan yapılmıştır” (Ertürk, 2018). Kumaş dışında giyim, kişilerin sosyal statülerini gösteren bir olgu olmamıştır (Özer, 2014). Bu bilgilerin aksine Fanny Davis (2006) çalışmasında, “Osmanlıda giyimin, toplumsal konumun bir göstergesi olduğu ve kimin ne giyebileceğine ilişkin katı kurallar uygulandığı biliniyor” diyerek, dönemin giyim kültürünün statü belirleyici özellikler taşıdığını ifade etmiştir.

Kadınların giyim biçimleri 18. yüzyılda geleneksel ivmelerini korurken, 19. yüzyılda saraydaki kadınların Batılı elçilerle kurdukları iletişimle ve Osmanlı elçilerinin Batı’ya olan ziyaretleriyle Batı kültürüyle temas artmış; saraydaki kadınlar Batı ile tanışıklık göstermiş ve bunun sonucunda Batı kültürünü takip etmeye başlamışlardır. Öncelikle oya ve dantelde Batıya ait üsluplar görülürken, zamanla Batı modası pile, korsaj, yaka olarak kendini göstermiştir (Ertürk, 2018).

SONUÇ

Giyim kültürü, dönemin sosyal yapısına ilişkin birçok veriyi bir arada sunmaktadır. Ev içi ve dışı giyim arasındaki farklar, kadınların sosyal rollerine ve dini normlara bağlı hareket alanlarına işaret etmektedir. Toplumun üst sınıfları daha süslü, pahalı ve sembolik yönü güçlü kıyafetleri tercih ederken, alt sınıflar daha sade, pratik ve ulaşılabilir giysilerle öne çıkmıştır. Bu durum, ekonomik imkanların yanı sıra ideolojik yönelimlerin de giyimde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Osmanlı Dönemi kadın giyim kültürü, çok katmanlı toplumsal yapının, kültürel değerlerin ve sosyal statü ayrımlarının somut biçimde gözlemlenebildiği önemli bir göstergedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular, giyimin yalnızca örtünme veya süslenme amacıyla değil, bireyin sınıfsal, mekânsal, ekonomik ve inanç temelli konumunu görünür kılan bir toplumsal temsil aracı olarak işlev gördüğünü ortaya koymuştur. Saray mensubu kadınlar ile halktan kadınlar, Müslümanlar ile gayrimüslimler, kentli ile taşralı bireyler arasında gözlemlenen biçimsel benzerliklere rağmen; kumaş türü, renk tercihleri, işlemeler ve aksesuar kullanımı gibi detaylarda belirgin ayrımlar söz konusudur. Bu ayrımlar, toplumsal hiyerarşinin giyim pratiklerine doğrudan yansımaları göstermektedir.

Kadınların kamusal yaşamda yer alma biçimleri, sosyalleşme imkânları ve Batı ile olan teması, giyim kültürünü şekillendiren önemli etkenler arasında yer almıştır. Özellikle II. Mahmut döneminde gerçekleştirilen kıyafet inkılabı ve farklı dönemlerde yayımlanan fermanlar, devletin kıyafet üzerinde düzenleyici bir otorite olarak rol aldığını kanıtlamaktadır. Bu durum, giyimin yalnızca bireysel tercih değil, aynı zamanda politik ve ideolojik bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca Batı kaynaklı moda anlayışının kadın mecmuaları aracılığıyla Osmanlı toplumuna taşınması, kadınların modernleşme sürecindeki görünürlüklerini de etkilemiştir. Devletin düzenleyici müdahaleleriyle biçimlenen kıyafet anlayışı, kadın mecmuaları aracılığıyla taşınan Batı modasıyla birleşerek, kadınların kamusal görünürlüğünde ve toplumsal konumlanışında belirleyici bir rol oynamıştır.

Osmanlı Dönemi kadın giyimi, bireylerin toplumsal konumlarını belirlemenin ötesinde, toplumsal düzenin yeniden üretildiği ve temsil edildiği bir alan olarak ele alınmalıdır. Giyim kültürü, sınıfsal farkların, kültürel etkileşimlerin ve dönemin sosyal-politik yapısının okunmasına imkân sağlayan önemli bir analiz aracıdır. Bu bağlamda, Osmanlı kadınlarının kıyafetleri; sosyal düzeni, hiyerarşiyi, kültürel geçişleri ve modernleşme etkilerini bir arada taşıyan dinamik bir yapı sergilemektedir.

KAYNAKÇA

- Akman, F. B., (2011). *Batılı Kadın Seyyahların Gözüyle Osmanlı Kadını*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Altındal, M., (1994). *Osmanlıda Kadın*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Apak, M. S., Gündüz F. O., Eray F. Ö., (1997). *Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Atalay, E., (2021). "19. Yüzyıl Osmanlı İstanbul'unda Kadın Kıyafetinin Evrimi", *ETÜT Dergisi*, 1(2):129-162.
- Barbarosoğlu, F., (2017). *Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Çelik, M., (2021). *Osmanlı İlimiye Sınıfının Kıyafet Normu ve Giysileri*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Davis, F., (1997). *Moda, Kültür ve Kimlik*, Çev. Özden A., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Davis, F., (2006). *Osmanlı Hanımı 1718'den 1918'e Bir Toplumsal Tarih*, Çev. Bahar T., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dilek, B. E., Can, D. G., (1997). *Yabancı Gezginler ve Osmanlı Kadını*. İstanbul: AD Yayıncılık.
- Ercan, Y., (1990). "Osmanlı İmparatorluğunda Gayrimüslimlerin Giyim, Mesken ve Davranış Hukuku", *OTAM*, 1(1):117-125.
- Ergün, M. (2018). "Nitel Verilerin Ve Yorumların Güvenirliği Felsefesi", *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 29-44.
- Ertürk, N., (2018). *Orta Asya'dan Osmanlı İmparatorluğu'na Türklerde Giyim Kuşam*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Kalyoncu, H., (2021). "16.-19.Yüzyıl Dönemi Sosyal Yaşamında Osmanlı Kadını ve Osmanlı Topraklarında Yaşamış Sanatçıların Eserlerine Yansımaları", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(35):1104-1128.
- Kılıç, N., (2020). "Batı Kültürünün Osmanlı Toplumuna Taşınmasında Önemli Bir Unsur Olarak Kadın Dergileri", *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3):707-726.
- Mutaf, A., (2015). "İnanç-Statü-Tarz Üçleminde Osmanlı Kadınlarının Giyim-Kuşam Kültürü ve Sosyal Hayattaki Fonksiyonelliği: 17. Yüzyıl Edremit Örneği", *Balıkesir İlahiyat*, 1(2):283-299.
- Bey, O. H., Launay M. D., (1999). *1873 Yılında Türkiye'de Halk Giysileri Elbise-i Osmaniyye*, Çev. Erol Ü., İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Özer, İ., (2014) *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yaşam ve Moda*. İstanbul: Truva Yayınları.
- Peirce, L., (2003). *Ahlak Oyunları 1540-1541 Osmanlı'da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet*, Çev. Ülkün T., İstanbul: Tarih Vakfı.
- Tekindal, M., Uğuz Arsu, Ş. (2020). "Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme", *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153-172.
- Tez, Z., (2021). *Tekstil ve Giyim Kuşam Sanatının Kültürel Tarihi*. İstanbul: Doruk.
- Tezcan, M., (2019). "Giyim Olgusuna Sosyo-Kültürel Bakış ve Türklerde Giyim", *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 16(1):255-276.
- Türk Sanat ve Kıyafetleri Bülteni (?), Bülten 9
- Üstüner, A., (2023). *Osmanlı kıyafet albümü tasvirlerle Sultan İbrahim ve hizmetkarları Varşova Costumes Turcs albümü*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Vardar, F., (2020). *Musavver Hâle Dergisinin Çeviri Yazısı ve Edebiyat ile İlgili Metinlerin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir: T.C. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, K., (2006). Süslenmenin Felsefi Temelleri Niçin Süsleniyoruz. Halk Kültürünü Koruma-Yaşatma ve Geleceğe Aktarma Uluslar Arası Sempozyumu, *Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı*, 1(1):263-270.

KATKI ORANI BEYANI VE ÇIKAR ÇATIŞMASI BİLDİRİMİ

Sorumlu Yazar <i>Responsible/Corresponding Author</i>		FEYZA NUR KURAN		
Makalenin Başlığı <i>Title of Manuscript</i>		OSMANLI DÖNEMİ KADIN GİYİM KÜLTÜRÜ VE SOSYAL STATÜ		
Tarih <i>Date</i>		14.06.2025		
Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme vb.) Manuscript Type (Research Article, Review etc.)		Araştırma makalesi		
Yazarların Listesi / List of Authors				
<i>Sıra No</i>	Adı-Soyadı <i>Name - Surname</i>	Katkı Oranı <i>Author Contributions</i>	Çıkar Çatışması <i>Conflicts of Interest</i>	Destek ve Teşekkür (Varsa) <i>Support and Acknowledgment</i>
1	FEYZA NUR KURAN	%100	Yoktur	